

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20916> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bobuafor, Mercy

Title: A grammar of Tafi

Issue Date: 2013-05-30

Samenvatting

Dit boek geeft een beschrijving van het Tafi, een van de veertien Ghana-Togo-Mountain-talen, die in het zuidoosten van Ghana gesproken worden, alsmede in Togo en voor een deel ook in Benin. De beschrijving bestaat uit dertien hoofdstukken en is gebaseerd op een corpus dat verzameld is tijdens twee periodes van veldwerk in Tafi van in totaal vijftien maanden.

Hoofdstuk 1 geeft een inleiding op de Tafi, hun taal, geografische locatie en sociolinguïstische situatie, evenals de genetische classificatie en het taalkundige typologische profiel van de taal. Het geeft ook achtergrondinformatie over eerdere studies van de taal en beschrijft de methodologie van het onderzoek dat werd uitgevoerd.

Hoofdstuk twee onderzoekt het fonologische systeem van de taal. Tafi heeft vijf lettergreep typen waaronder een V/N lettergreep die uit een klinker of een nasaal bestaat; VC en CV lettergrepen, samengesteld uit een klinker en een medeklinker en een medeklinker en een klinker respectievelijk; een CVV lettergreep die bestaat uit een medeklinker en een lange klinker en een CCV die is samengesteld uit twee medeklinkers en een klinker, de tweede medeklinker kan een liquida worden of een glijklank. Tafi onderkent fonemische medeklinkers op de volgende plaatsen van articulatie: bilabiaal, labio-dentaal, alveolair, post-alveolair, palataal, velair en glottaal. De medeklinker /bh/ is een geaspireerde, stemhebbende labiale stop. Het heeft geen stemloze tegenhanger in de taal en /f/ is een stemloze, labiale fricatief die geen stemhebbende tegenhanger heeft. Hij werd geïntroduceerd in de taal als gevolg van ontlening uit het Ewe. Het Tafi heeft dubbel gearticuleerde labiaal-velaire stops, /kp/ en /gb/, alsmede alveolaire en palatale affricaten, /ts /, /dz/ en /tʃ/, /dʒ/.

Tafi heeft een systeem met negen klinkers. Deze klinkers hebben genasaliseerde tegenhangers met uitzondering van /o/. De klinkers zijn onderhevig aan ATR klinkerharmonie. Ze zijn verdeeld in twee verzamelingen, [+ATR] en [-ATR]. ATR klinkerharmonie wordt door de stam bepaald in het Tafi, dus de klinker van een voorvoegsel harmoniseert met de klinker van de eerste lettergreep van de stam. Een prefix kan dus afhankelijk van de [ATR] waarde van de eerste klinker in de wortel verschillende vormen hebben. De klinker /a/ in voorvoegsels treedt op met klinkers uit beide verzamelingen.

Tafi is een toontaal met drie toonniveaus: Hoog, Midden en Laag. Bovendien zijn er glijdende tonen die fonetisch worden gerealiseerd op de nucleus van een lettergreep. Er zijn drie vallende tonen: Hoog-Midden, Hoog/Laag- en Midden-Laag en twee stijgende tonen: Laag-Midden en Laag-Hoog. De contourtonen kunnen lexicaal zijn of door de context worden gegenereerd.

Hoofdstuk drie behelst het klassensysteem met betrekking tot het zelfstandig naamwoord van de taal. Nomina worden in het Tafi ingedeeld in tien klassen samengesteld uit vijf enkelvoudklassen, vier meervoudklassen en een niet-telbare klasse op basis van de voorvoegsels, onderwerp-werkwoord agreement patroon, de pronominale vormen van de klassen en agreement binnen de nominale constituent. Een naamwoordklasse voor meervoud kan dus combineren met verschillende enkelvoudklassen.

De discussie in het vierde hoofdstuk is gewijd aan de nominale constituent; de typen en de interne structuur ervan. Sommige modificeerders (bijvoorbeeld kwantoren) vertonen overeenkomst met het hoofdnomen terwijl anderen (bijvoorbeeld die van kwalificatie, zoals het bijvoeglijk naamwoord), geen overeenkomst met het hoofdnomen vertonen. Onder de telwoorden vertonen alleen de hoofdtelwoorden 1-9 overeenkomst met het hoofdnomen. De rangtelwoorden congrueren niet met het hoofdnomen. Sommige modificeerders kunnen worden genominaliseerd door de toevoeging van nominale voorvoegsels. Het Tafi heeft, misschien, één niet-afgeleid, niet-ideofonisch bijvoeglijk naamwoord. Afgeleide bijvoeglijke naamwoorden worden gevormd door reduplicatie van werkwoorden die een eigenschap uitdrukken. Andere strategieën voor het uitdrukken van bijvoegelijke betekenissen omvatten relativering, het gebruik van eigenschapsnomina als complementen van predicatoren, en medio-passieve constructies. De determinatoren omvatten de markeringen voor (on)bepaaldheid en de demonstratieven. De markering van bepaaldheid congrueert niet met het hoofdnomen, de markering voor onbepaaldheid en de demonstratieven doen dit wel. Verwantschapsbezit wordt grammaticaal uitgedrukt in het Tafi. Verwantschapsbezit is in het enkelvoud gemarkeerd met het derde persoon enkelvoud onafhankelijke voornaamwoord **yí**, dat verwijst naar de bezitter en dat wordt geplaatst tussen de bezitter en de verwantschapsterm. Meervoudig verwantschapsbezit wordt uitgedrukt door nevenschikking.

Hoofdstuk vijf concentreert zich op adposities in het Tafi. Er zijn twee klassen van adposities: preposities en postposities. Er zijn twee bonafide preposities, een locatief voorzetsel *ní* en een comitatief voorzetsel *m*. Daarnaast is er een aantal werkwoorden dat zich in de richting van voorzetsels aan het grammaticaliseren is. Het Tafi heeft een tiental voorzetsels die worden gebruikt voor de onderdelen van objecten. Sommige van deze zijn ruimtelijke nomina of woorden voor lichaamsdelen die in verschillende fasen zijn in het proces van grammaticalisatie.

Hoofdstuk zes behandelt de structuur van de eenvoudige zin, de volgorde van de constituenten en grammaticale relatie. De basiswoordvolgorde is subject – werkwoord – object. Als er twee objecten zijn dan in de volgorde meewerkend voorwerp en dan lijdend voorwerp. Locatieve constituenten komen na het lijdend voorwerp. Bijwoorden komen ook na de kernargumenten van het werkwoord. Naar het onderwerp wordt verwezen op het predicaat met markeringen die met de klasse van het hoofdnaamwoord van het onderwerp overeenstemmen, met uitzondering

van de twee *bu*- klassen. Er is geen overeenkomst met het object op het werkwoord.

De markerings voor overeenkomst met het onderwerp zijn hetzelfde als de pronominale vormen van het onderwerp. Hierbinnen kunnen twee paradigma's worden onderscheiden. Eén groep wordt gebruikt overeenkomst met onderwerpen in zelfstandige zinnen, terwijl de tweede groep, die is opgebouwd uit afhankelijke pronominale vormen, in afhankelijke constituenten zoals relatieve, complement en bijwoordelijke zinnen wordt gebruikt.

De volgorde van onderdelen in een eenvoudige zin kan worden herschikt voor het aangeven van informatiestructuur. In het Tafi houdt dit in dat elementen en zinsdelen naar voren schuiven in de zin. Het effect van deze processen is het creëren van drie posities in de linker periferie van de zin. Deze posities worden gevuld door constituenten die respectievelijk topics, contrastieve topics en constituenten in focus zijn.

In topic constructies, wordt een naar voren verplaatst zelfstandig naamwoord of postpositionele frase optioneel gekenmerkt door **ní** dat in vorm identiek is aan de markering voor bepaaldheid. Het niet-gefocuste deel van een zin met focus wordt gemarkeerd door een andere markering; **aní** TOP. Deze vorm is hetzelfde als de demonstratief voor dichtbij.

Focus wordt niet gemarkeerd door een partikel, maar er is een asymmetrie in onderwerp vs. niet-onderwerp focus: een subjectargument in focus wordt aangeduid door een onafhankelijke voornaamwoord. De positie van een niet-subject constituent in focus wordt gekenmerkt door een *gap*. Werkwoorden worden gemarkeerd voor focus door nominalisering van het werkwoord met het klasse voorvoegsel **bu/bu-** van de **bu**¹- klasse, waarna ze vóór het subject van de zin geplaatst worden.

Werkwoorden en verbale modificeerders worden besproken in Hoofdstuk 7. Dit hoofdstuk behandelt de grammatica van argumentenstructuur van Tafi werkwoorden in termen van het aantal argumenten dat ze semantisch gezien vereisen, en de argumentstructuurconstructies waarin ze participeren. De werkwoorden worden geclassificeerd als één-plaats, twee-plaats of drie-plaats predikaten. Werkwoorden geclassificeerd als één-plaats predikaten komen voor in één-plaats constructies en nemen slechts één argument, terwijl twee-plaats predikaten voorkomen in twee-plaats constructies en zij nemen twee argumenten. Er zijn maar een paar drie-plaats-predikaten.

Sommige werkwoorden kunnen in meer dan één constructie voorkomen, waardoor ze participeren in verschillende werkwoordsalternaties of in constructies die argumenten toevoegen tot hun frame. Daar komt bij dat werkwoorden worden geclassificeerd op basis van hun inherente semantiek. *Tense*, *aspect* en *mood* zijn

categorieën waar werkwoorden zich op kunnen aanpassen, evenals bijwoorden en bijwoordelijk bijzinnen. *Tense*, *aspect* en *mood* worden voornamelijk gemarkeerd door *preverbs* in het Tafi en er is ongeveer een dozijn pre-verbale markeerders.

Hoofdstuk 8 gaat over zinstypen. Zinnen kunnen geclassificeerd worden op basis van de illocutionaire kracht die ze uitdrukken in *discourse*. De belangrijkste zinstypen die besproken worden zijn declaratieven, interrogatieven en imperatieven. In het Tafi is er geen verschil in structuur en segmentele vorm tussen een polaire vraag en een mededelende zin. Er is alleen een verschil in toon. De polaire vraag eindigt op een ietwat lagere toon dan de dezelfde zin als mededeling. Er zijn ongeveer acht vraagwoorden die gebruikt worden om inhoudsvragen te stellen. Twee daarvan zijn modificeerders. (*dúwē* ‘welke’ en *-shĩ* ‘hoeveel’) en komen dus achter het hoofdnomen. Twee van de vraagwoorden (*-shĩ* ‘hoeveel’ en *-nĩ* ‘wie’) concorderen met het hoofdnomen. Sommige vraagwoorden worden in focus gevolgd door de relatieve markeerder *gu* of de connector *pi*.

Hoofdstuk negen laat zien hoe zinnen worden gecombineerd tot complexe zinnen. De structuur van relatieve zinnen, complementzinnen en bijwoordelijke zinnen komen aan bod. Relatieve zinnen worden geïntroduceerd door de markeerder *gu* en worden optioneel gemarkeerd door de topicmarkeerder *nĩ* die aangeeft dat ze achtergrondinformatie bevatten met betrekking tot het hoofdnomen. Complementzinnen worden geïntroduceerd door *si* of *ti* of een combinatie hiervan. Deze markeerders kunnen ook adverbiale zinnen introduceren; *ti* wordt bijvoorbeeld ook gebruikt om doelzinnen aan te geven. Soms is de relatie tussen de adverbiale zin en de hoofdzin niet gemarkeerd en moet zij geïnfereerd worden. In afhankelijke zinnen is de subjectmarkeerder op het werkwoord vaak een gebonden vorm van het pronomen. Het mechanisme om gelijkwaardige eenheden (zinnen of zinsdelen) te combineren wordt eveneens behandeld. Coördinatie wordt uitgedrukt door coördinatoren, waaronder comitatief *ni* die gebruikt wordt als een conjunctie om NPs aan elkaar te verbinden; de conjunctie *kuf*; de disjunctieve markeerder *pín33/alo(o)/lo(o)* ‘of’ en de adversatieve markeerder *po/gake* ‘maar’. Bovendien wordt *o(o)...* *(o(o))* gebruikt om zinnen samen te voegen die tegengesteld zijn.

In hoofdstuk tien wordt de manier besproken waarop werkwoorden geïntegreerd worden in zogenaamde *mono-clauses*. In seriële werkwoordsconstructies komen twee of meer werkwoorden voor zonder een overte markering van coördinatie of subordinatie. De werkwoorden delen minstens een argument, alsmede *tense* en *mood*. Deze worden slechts eenmalig gemarkeerd, en wel op het eerste werkwoord. De werkwoorden kunnen niet afzonderlijk genegeerd worden. Ze kunnen wel onafhankelijk in focus staan of bevraagd worden.

De volgende twee hoofdstukken gaan over routine uitdrukkingen, en ideofonen, interjecties en partikels. Deze onderwerpen behoren tot het domein van de pragmatiek en worden doorgaans beschouwd als marginaal voor de grammatica. Ze zijn echter essentieel voor communicatie. Routineuitdrukkingen, zoals beschreven

in hoofdstuk elf, worden gebruikt in sociale interactie, waaronder begroetingen, uitdrukkingen die gebruikt worden om mensen te feliciteren of te verwelkomen, het troosten of condoleren, het uitnodigen aan de dis, en het tonen van dank of waardering. Verder wordt aandacht geschonken aan de context waarin deze uitdrukkingen worden gebruikt. Hoofdstuk twaalf richt zich op ideofonen, interjecties en partikels. Deze woordtypes hebben een aantal eigenschappen gemeen. Ze zijn alle expressief van aard. Ze worden gebruikt om de perceptie, mentale staat en houding van de spreker weer te geven. Toch zijn er ook verschillen. Ideofonen en partikels kunnen niet op zichzelf staan en niet elliptisch gebruikt worden, terwijl interjecties dat wel kunnen.

